

кооперативів, а також наполягають на неприбутковості сільськогосподарського кооперативу. На жаль, така позиція підтверджується і діючими законодавчими актами (Закони України «Про сільськогосподарську кооперацію» (1997), «Про кооперацію» (2003) тощо).

1. Зибер Н.И. Потребительское общество / Н.И. Зибер. – К., 1869
2. Зибер Н.И. Мысли об отношении между общественною экономией и правом / Н.И. Зибер // Собрание сочинений. – СПб., 1900. – Т.2. – С. 334-335
3. Подолинський С.А. Громадівський рух в Англії і Ірландії / С.А. Подолинський // Громада. – 1881. – Річник V. – С. 54
4. Подолинський С.А. Про хліборобство. Як де земля поділена і як би треба її держати / С.А. Подолинський. – Женева, 1877. – С. 116
5. Пожарський П.Н. Нариси з історії української кооперації / Пожарський П.Н. – К.: Робітнича книгарня, 1919. – С. 36

Лук'янова Валентина В'ячеславівна

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства і підприємництва Хмельницького національного університету

Лабунець Олександра Олександрівна

магістр Хмельницького національного університету

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ К.МАРКСА В ПРАКТИЦІ РОЗБУДОВИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Беззаперечно, що так чи інакше ХХ ст. оберталось навколо імені К. Маркса – одні, шукали підстав для критики, інші, доводили його правоту. Сучасний російський учений Мулдашев Е.Р. цікаво зауважив: «Я типовий вчений дослідник... більше того, я продукт комуністичної країни, і, хотів я цього чи не хотів, був вихований на пропаганді атеїзму і возвеличенні Леніна, хоч ніколи щиро не вірив у комуністичні ідеали».

Мільйони людей, причому не лише зниклої у глибини історії радянської імперії, можуть сказати те саме. Звідси й випливає потреба живучого у новому тисячолітті покоління вихованих на теорії марксизму – з висоти свого часу переосмислити суть ідей марксистської теорії, у зв'язку з якою розпочався рух, так би мовити, у зворотному напрямі: від звичних біографічних прикладів служіння справі організації і поширення комуністичного руху – до найінтимніших сакральних сторінок життя, – типовий шлях розвінчання міфічного нашарування над ідеями теорії [5, с. 5].

Ідея комунізму являє собою головну ідею навколо якої у статусі гіпотетичного ядра наукової теорії були розташовані головні догмати марксизму – близького безкласового ідеального майбутнього суспільства.

Академік Ойзермана Т. у своїх дослідженнях слушно підмічає, що теорія К. Маркса «ще не вийшла із стадії становлення» і носить «не стільки систематизований, скільки ескізний характер», при тому всьому, що «окремі її положення виявилися заблудженням» [1, с. 79]. Справа значною мірою полягає у тому, що не тільки К. Маркс, але й його однодумці і послідовники «не давали чіткого визначення основним поняттям своєї філософії. Тому вона аж ніяк не цілісна система», через що «систематизація їх ідей – завдання, що не виконане до сьогодні» [1, с. 79].

Усе своє життя К.Маркс шукав різних уточнень до формаційної теорії, а в останні роки вдавався до трьохформаційної – докласове, класове і безкласове суспільство, що певним чином логічно перегукується з відомою класифікацією суспільств, а не до п'ятиформаційної класифікації.

Ідея К.Маркса про робітничий клас як гегемон революції та єдиний клас майбутнього безкласового комуністичного суспільств заслуговує саме філософського прочитання. Якщо раніше рабовласник сам захоплював раба і певним чином ставав відповідальним за його долю, і тут найвизначнішу роль відігравав суб'єктивний фактор (особистісні риси рабовласника), то за новим суспільним порядком оновлений раб – кріпак, сам мусив шукати собі оновленого рабовласника –

феодала і проситись попрацювати на нього. Умови праці, звісно, як і раніше диктував роботодавець (диктатура роботодавця) [1, с. 79].

Однаково розгортається логіка сходження і до капіталістичної формації. Кріпаки і Феодали стають на стежку війни, тому що розвіюється ілюзія реальної можливості покращення життя низів хоча б до рівня задоволення назрілих у даному суспільстві базових людських потреб.

Капіталісти (буржуа) – це вчорашні феодали, які починають шукати альтернативних способів інтенсифікації праці поза збільшенням робочої сили, інакше кажучи, вони стають витісняти вчорашніх кріпаків машинами. Машинізація праці показує, що для буржуа промисловість стає вигіднішою сферою діяльності, чим сільське господарство. Промисловість дає більші прибутки, промисловість усуває «фактор погодної лотереї» (залежність від умов – врожайний-неврожайний рік), промисловість стає зручнішим базисом для сфери розваг вищого класу тощо. Знову укладається новий суспільний договір, відповідно до якого оплата праці здійснюється не в натурформі, а в грошовому еквіваленті, а також остаточно утверджується вільний вибір робочої сили щодо роботодавця (остаточне повалення кріпацтва). Знову відбувається якась суспільна циркуляція – хтось піднявся, хтось упав [1, с. 79].

Неминуче мусила отримати певну розв'язку боротьба двох антагоністичних класів – капіталістів і пролетарів. Як «старий» клас попереднього суспільства робітничий клас мав зникнути у своїй боротьбі з буржуа, як це відбувалось на попередніх витках історії, адже логічно, що боротьба буржуа та пролетарів знову з необхідністю мусила завершитись появою нового історичного класу – останнього, універсального, на рівні якого мала б завершитись вертикальна диференціація суспільства. Проте, знаючи як «грубо» обходився К. Маркс із словами-поняттями, хватаючись за сенси, можемо припустити, що то була згода про робочий, працюючий, заробляючий клас – основний клас сучасної Європи – середній [1, с. 79].

Можна стверджувати, що рабовласницька, феодальна і капіталістична формація є формами класового суспільства. Ці форми породжують численні сили факторів: історичні,

географічні, етнічні, психологічні, економічні тощо. Вони можуть розгортатись послідовно, можуть витіснити одна одну, навіть співіснувати – одна як задекларована, інша як реально існуюча. Але усі вони спільні у тому, що об'єднані «диктатурою роботодавця» – вочевидь найбільш визначальною рисою, що робить суспільство класовим у марксистському розумінні, тобто антагоністично поляризованим тільки на два соціальні яруси.

Актуальною ідеєю К.Маркса є також непотрібність грошей у комуністичному суспільстві. Із зростанням безготівкових розрахунків гроші справді стають непотрібними, безсилими, їх могутність відходить в історію. Карткові гроші – не реальність, а символічна умовність, через яку виражається міра суспільної справедливості до окремих індивідів, втілена у суспільному ідеалі останньої досконалої формації як принцип «від кожного по можливостях – кожному по потребах». Людина із грошовою картою мислить дещо інакше, ніж та, що носить за собою «міх із грішми», вона не пройнята страхом ні за те, що хтось її пограбує, ні за те, що гроші закінчаться, вона чітко знає своє місце у суспільній сфері – доступні послуги, товари і т.д. Якщо через непередбачені фактори (хвороби, передчасний вихід із ладу технічних засобів життя, таких як телефон, авто, холодильник тощо), не вистачає «суспільної вдячності» (еквівалентом якої є числа на грошовій картці) за її працю, то тоді людина бере її у борг – кредит, але не випадає із зайнятого попередніми заслугами місця у суспільстві [1, с. 79].

Грошовий еквівалент на картці – це фіксація людських можливостей, це те, на що людина спромоглась, це рівень довіри до неї з боку певних суспільних структур (банків, поручителів тощо). Усі ці можливості досягнуті за для того, щоб задовольняти свої власні потреби на свій смак, на свої пріоритети. І ця формула – універсальна для всіх членів соціуму – можливості людини мають певний числовий еквівалент, який і стає відправною точкою задоволення потреб – такий собі «ідеал нерівної рівності»: міняється еквівалент можливостей (уверх чи вниз), міняється й еквівалент задоволення потреб [1, с. 79].

Не можливо пропустити також поняття К.Маркса – відчуження. Екзистенціалісти справедливо вбачають у ньому своєрідний вираз екологічної проблеми. К.Маркс досліджує

проблему середовища буття людини за допомогою понять «природа як неорганічне тіло людини» та «практика». Він одним із перших пояснює екологічні біди з надмірного розвитку продуктивних сил. Звичайно, К. Маркс не шукав масштабів і шляхів виходу з екологічної проблеми, але сама постановка даної загрози людського буття заслуговує на увагу. Існуючи у матеріальному світі, людство приречене залежати від матеріального чинника, тому у своєму світогляді не відмовляється від нього, не ігнорує його, шукаючи таких форм взаємодії продуктивних сил і природи як первісного буття світу, які якісно полегшували б проникнення людини у природу, економлячи її час для творчого саморозвитку, проте не завдавали б шкоди і зберігали б чистоту довкілля.

На сьогодні люди змінюють саме поняття матеріальності. Вона сприймається як особливий простір, що включає необхідні для людського існування «чисті» стихії, гостру потребу щодо чистоти яких людство уже відчуває на рівні води, повітря і землі, а не сприймається як груба відчужена матерія.

Історичний процес є своєрідним цивілізаційним зближенням «своїх» і «чужих»: від первісного розуміння у формі «щоб свій жив, чужий мусить померти» до їх ідеального співвідношення у формі «свій і чужий – не взаємовиключні протилежності, а повноцінні іншості, які мають однакові права на життя та всі інші, що витікають із людської природи [1, с.79].

К. Маркса стверджував, що у капіталістичному суспільстві приватна власність і капітал (гроші) є головними формами відчуження. А капіталісти і пролетаріат виступають найбільш відчуженими класами. Пролетаріат, щоб задовольнити свої біологічні потреби, змушений продавати свою робочу силу, працюючи на засобах праці, які належать капіталістам. Тому інтереси пролетарія (здобути капітал: капітал заради виживання, існування) та інтереси буржуа (примножити капітал: капітал заради капіталу) – різко протилежні [1, с. 79]. Щоб подолати процес відчуження, необхідно, щоб знаряддя праці належали пролетаріату, а не буржуа. На думку К.Маркса це можна зробити тільки тотальною ліквідацією приватної власності.

Побудови нового суспільства (комунізму) є майже усією творчістю К.Маркса. Проте практика показала, що феномен

людського відчуження має місце тільки в економічній, або споживацькій площині, але не у духовній, або філософській, безкорисній. Тому комунізм – всього лише красива мрія людства, яка об'єднує людей у боротьбі за покращення їх прав, свобод, матеріальних та соціальних умов.

1. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 р. / К. Маркс, Е. Енгельс // Твори. Т.42. – М., 1974.

2. Маркс К. Комуністичні суспільної формації / К. Маркс, Ф. Енгельс – М., 1987 р.

3. Ойзерман Т.І. Догматизація марксизму й внутрішні властивий марксизму догматизм / Т.І. Ойзерман // Питання філософії. – 20003. – № 2.

4. Пателіс Д.С. Логіка «Капіталу»: «Зняття» марксизму в логіці історії: Про актуальність марксизму і його методології / Д.С. Пателіс // Вісник МГУ: Філософія. – 2004. – № 4.

5. Шпак В. Соціальна і національна зумовленість марксистської концепції / В. Шпак // Філософська думка. – 2003. – № 3.

Студінський Володимир Аркадійович

*к.е.н., д.і.н., професор кафедри політичної економії
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

МАРКСИСТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ «РЕВОЛЮЦІЙНИХ НАРОДІВ» ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

У документальному фільмі «Радянська історія», що був знятий латиськими кінематографістами у 2008 році, професор Кембриджського університету Джордж Ватсон говорить про те, що саме у газеті Карла Маркса «Neue Rheinische Zeitung» у січні 1849 року була опублікована стаття Ф.Енгельса, де підкреслювалося, що в результаті соціалістичної революції відбувається класова боротьба, і тому примітивні суспільства,